

JAARVERSLAG 2018

Het doel van de stichting is:

- Het bevorderen van multidisciplinair onderzoek betreffende de natuurlijke ontwikkelingsgeschiedenis (geomorfologie, ecologie), de menselijke bewoning en gebruik, en van de cultuurhistorie van het trilaterale Waddenzeegebied;
- Het toegankelijk maken en presenteren van de verkregen onderzoeksresultaten voor zowel beleidsmakers, wetenschappers als een breed publiek, en hierdoor bijdragen aan de waardering en de bescherming van het Waddenzeegebied in al zijn facetten.

Comité van Aanbeveling:

- Prof. dr. D.E.H. de Boer, Emeritus Hoogleraar; leerstoelgroep middeleeuwse geschiedenis (1992-2010); directeur Nederlandse Onderzoeksschool Mediëvistiek (2006-2010); hoofd Hanze Studie Centrum (2004-2013)
- Prof. dr. G.T. (Goffe) Jensma, Hoogleraar Friese taal- en letterkunde; director of studies MA Multilingualism en BA Minorities & Multilingualism
- Prof. dr. P.H. (Piet) Pellenbarg, Emeritus (sinds 1-6-2012) Hoogleraar Economische Geografie

De Stichting Verdrongen Geschiedenis werd opgericht op 17 januari 2007, en is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Groningen onder nr. 02096978.

Organisatie

Het bestuur bestond in 2018 uit:

Voorzitter: Prof. dr. ir. Theo Spek (hoogleraar landschapsgeschiedenis, Rijksuniversiteit Groningen)

Secretaris: Ineke Noordhoff ((hoofd)redacteur Noorderbreedte)

Penningmeester: Eddy de Jonge (directeur RHC Groninger Archieven)

Lid: J.A.J. Stam (oud-burgemeester De Marne)

Lid: Yftinus T. van Popta (maritiem archeoloog Rijksuniversiteit Groningen)

Het Stichtingsbestuur behartigt de formele en financiële gang van zaken. Het bestuur kwam twee keer bijeen (13 feb en 18 sept). Om de afstemming tussen Coördinatiegroep en bestuur te borgen is Albert Buursma bij de bestuursvergaderingen aanwezig geweest als genodigde.

De Coördinatiegroep bestond uit:

Dr. Albert Buursma (voorzitter), dr. Jan de Boer (coördinator), Joop Bosch, Frans Driesens, Hessel Dubblinga, Wilma Duinkerken, dr. Karel Essink, dr. Hidde Feenstra, Axel Heinze, dr. Egge Knol, Yvonne Nijlunsing en Koos de Vries.

De projecten worden inhoudelijk en feitelijk uitgevoerd door de Coördinatiegroep. Die kwam twee keer bij elkaar. Bij diverse projecten werkte SVG nauw samen met partners.

- Erfgoedpartners: reguliere werkzaamheden / vergaderingen;
- Groninger Archieven: reguliere werkzaamheden / vergaderingen;
- Waddenvereniging: serie verhalen van Lauwerszee en Lauwersmeer;

- IVN-Oldambt: cursus 'Gastvrij Landschap Oldambt';
- St. Maritieme Archeologie: project 'Zoektocht naar de verloren schepen van Moddergat'.

SVG digitaal

De zorg voor de websites www.verdronkengeschiedenis.nl en www.versunkenegeschiede.de is in handen van Frans Driesens (webmaster), leden van de coördinatiegroep en de secretaris. Er is in mei 2018 een nieuwsbrief verschenen via Mailchimp. Daarin is in verband met de AVG-regels gevraagd aan de aangesloten leden of ze zich opnieuw willen aanmelden. Daarna is het aantal adressen waar de nieuwsbrief naartoe gaat licht afgenomen tot 324 stuks. De items die aan bod kwamen waren: vertrek van de secretaris Karel Essink en zijn verdiensten voor SVG, Verhalenavonden over het Lauwerszeegebied, het boekje *Zoeken naar een verdwenen landschap*, verdronken dorpen in het wad, de website van Lauwers tot Eems, het boek *De Dollard, een dijk te ver*, 'De Dollard in Drenthe' (artikel), 'Kijk eens anders naar plastic' (recensie) en een artikel over het proefschrift van Jeroen Zomer over de Middeleeuwse veenontginningen in het getijdenbekken van de Hunze.

Activiteiten en publicaties

Verhalen van de Eems-Dollard

Het in 2016 gestarte project waarbij op vijf locaties in de kustgemeenten langs het Eems-Dollard gebied en in de stad Groningen mensen zijn uitgedaagd de geschiedenis tot leven te brengen met verhalen, is na drie jaar bijna afgerond. In 2017 werden nog twee verhalenavonden gehouden in Termunten en Oosteinde en een vaartocht. De losgekomen verhalen zijn allemaal op de website geplaatst en de publicatie van de bundeling *Verhalen van de Eems-Dollard* is bijna gereed. De subsidiegevers (Provincie Groningen, gemeente Eemsmond, Gemeente Delfzijl,

Gemeente Oldambt, NAM, JBS, VSB fonds en Prins Bernhard Cultuurfonds) zijn tevreden met de resultaten en de afgelegde verantwoording. Na de boekpresentatie (voorzien midden 2019), sluit SVG dit tevreden af.

Verhalenavonden zijn een succes

De formule van 'verhalenavonden' rond het Eems-Dollardgebied, waarmee we in 2015 zijn begonnen, maakt goede energie los in de regio. Daarom wordt de formule opnieuw gebruikt in het voormalig Lauwerszeegebied. In 2018 zijn daar samen met de Waddenvereniging twee verhalenavonden gehouden waar Albert Buursma namens Verdrongen Geschiedenis de organisatie voor zijn rekening nam. De eerste vond plaats op 15 mei 2018 in Restaurette Schierzicht in Lauwersoog. Het thema was 'Lauwerszee, afsluiting en Lauwersmeergebied'. Buursma presenteerde deze avond in samenwerking met de Waddenvereniging. Op 6 november volgde de tweede avond in Brasserie 'De Waegh' in Esonstad. Deze kreeg de titel mee: 'Lauwerszee en Lauwersmeergebied – Friese avond'. Beide avonden zat de zaal vol en waren de reacties van het publiek enthousiast.

Kerstvloed

In het jaar dat de Kerstvloed 300 jaar geleden was, ontplooidde de stichting diverse activiteiten. Tot een eigen symposium kwam het niet, omdat er al veel soortgelijke activiteiten waren, maar onze leden waren op diverse andere gremia te lezen en te horen. Zo was Albert Buursma namens Stad en Lande medeorganisator en gespreksleider op het afsluitende symposium van de Groninger Archieven op 20 januari 2018. Axel Heinze hield er als SVG-lid een lezing over "Eine kurze Geschichte der Marsch". Het artikel dat hij daar uitdeelde is op de site van SVG terug te lezen.

De Kerstvloed was een echt publieksonderwerp en het thema wordt in sommige (Duitse) musea opgepakt in relatie tot de stijging van de zeespiegel. SVG was via activiteiten van haar leden op fora actief waren. Axel Heinze publiceerde bijvoorbeeld in *Anzeiger für Harlingerland* een serie verhalen over de Kerstvloed in Ostfriesland. In Nederland gaf onder meer Hidde Feenstra een interview over zijn onderzoek aan de *Ommelander Courant* (publicatie 30 aug) en haalde hij op 13 december de *Ostfriesen Zeitung*, *Emder Zeitung* en *Ostfriesischer Kurier* en op 16 december in *Sonntagsblatt*. Feenstra hield lezingen in Klein Wetsinge (22 oktober) en Emden (12 december) tijdens een bijeenkomst in de Lasco bibliotheek van het Ostfriesische Landschaft en Deichacht Krummhörn. In 'Met het Oog op Morgen' werd Albert Buursma op 22 december 2017 geïnterviewd n.a.v. Kerstvloed;

Punt van Reide

De werkgroep werkt aan het eindrapport over het uitgevoerde historisch onderzoek. Dat leent zich zeker voor een mooie publicatie. Mogelijk kan het eindrapport samen met het Groninger Landschap in boekvorm worden uitgegeven.

Schiermonnikoog

In 2018 zijn de leden actief geweest op Schiermonnikoog. Mogelijk hebben we sporen van de vroegere nederzettingen aan de westzijde van het eiland in beeld. Albert Buursma, Hessel Dubblinga, Hidde Feenstra en Koos de Vries hebben begin december 2018 overlegd met Arjen Kok, als vertegenwoordiger van Natuurmonumenten. De plannen zijn door Natuurmonumenten welwillend ontvangen; activiteiten ter plaatse zullen zich, in verband met het broedseizoen, beperken tot de periode herfst en winter. Aan de hand van beschikbare informatie is besproken wat er eventueel te verwachten is; vervolgens werd het terrein bezichtigd voor een eerste indruk.

Dijkenproject

SVG onderzoekt kansen om de historie van de dijken langs de kust te verdiepen. Dit is nog in de verkennende fase. Het onderwerp leent zich goed voor aansluiting op de dijkverbetering en innovatieve projecten tussen de Eemshaven en Delfzijl (dubbele dijk, slibbenutting etc) en verbreding naar de klimaatissues. SVG zoekt kansen om met onderzoek en publicaties de link tussen het verleden en de toekomst te leggen.

Activiteiten

Op 20 mei was de Coördinatiegroep op Baltrum, waar Axel Heinze een programma had gemaakt. Centraal stond de overstroming van 1825 waar fysiek op werd gereageerd (de westzijde is middels palen en een muur afgeschermd van de zee) maar die ook sociale gevolgen had, zoals in het eilandmuseum getoond werd. De deelnemers (Albert Buursma, Yvonne Nijlunsing, Wilma Duinkerken, Egge Knol, Karel Essink, Hessel Dubblinga, Hidde Feenstra, Joop Bosch, Martina Tammen, Koos de Vries, Frans Driesens en Axel Heinze) waren geboeid door de wijze waarop deze geschiedenis op het eiland gedocumenteerd is. Na een bezoek aan de eilandkerk (van na 1825) werd

de washover aangedaan die ook uit 1825 dateert en tussen Westdorf en Ostdorf de duinenrij doorbroken heeft.

Verslag van de zoektocht naar een hunebed, bij de boerderij de Meeden.

Op 29 juni 2018 hebben we een 4-tal lengte lijnen met een grondradar in de Snaphaanstertocht gevaren. Het dieptebereik van de grondradar is door de bodemsamenstelling gering: slechts maximaal 1-1.5 meter in de waterbodem. De waterdiepte is ongeveer 0.9-1.5 m. Daaronder ligt nog ca. 35-70 cm slap slib of zachte bodem. Op 23 november 2018 is er opnieuw een zoektocht georganiseerd met 10 duikers met prikstokken in de tocht. Met het aftasten in de bodem met een prikstok van 200 cm werden vele stenen aangeprikt. De omvang van de stenen was moeilijk vast te stellen, soms was de overgang kort en werd geschat dat de aangeprikte steen erg klein was (< 10 cm) een enkele keer was duidelijk voelbaar dat de steen groter dan ca. 50 cm was. De exacte grootte kon niet worden vastgesteld. Het naar boven halen van een steen bleek ook niet mogelijk omdat dit onder een 50 cm dik sliblaag zat. Alle stenen werden aangeprikt onder de sliblaag.

Een andere opvallende vondst was een oude rij met resten van beschoeiing, palen met planken op ca. 1 meter uit de oevers. Het gaat hier waarschijnlijk om de oude beschoeiing, de voorloper van de huidige tocht voordat die verbreed werd. Op een drietal locaties is ook nog met een guts een boring gestoken. In het midden van de tocht, nabij de grootste gele vlek, op ca. 3 meter van de kant, is onder de sliblaag op een diepte van ca. 1.80 meter onder het wateroppervlak de bovenkant van het keileem aangetroffen. Het keileem is grijs van kleur, bevat veel fijn grind/zand en ook klei- en siltdeeltjes. In de twee bochten van de tocht is ook geboord. Maar daar is tot een diepte van 2.20 meter onder de waterspiegel geen keileem aangetroffen. Onder de sliblaag bevond zich zware vette klei op een fijne zandlaag. Waarschijnlijk ligt de keileem daar dieper.

Conclusie: Op geen enkele van de locaties is materiaal gevonden wat een relatie met een hunebed kan hebben. Wel zijn (meest kleine) stenen aangetroffen, maar dit kunnen zeer goed zwerfstenen zijn behorende bij de keileemlaag. De keileemlaag ligt op ca. 1.8-2 meter onder het wateroppervlak (waterpeil ca. -1.10 m. NAP). Keileem dus op ca. -2.90 m. NAP.

Ideeën voor volgend onderzoek: We hebben tot nu toe slechts een klein deel van de tocht kunnen aanprikken. Voorstel is om met een groep mensen langs een dwarslijn, b.v. om de meter de tocht te prikken en de aangeprikte stenen met een gps te markeren. Hierdoor krijgen we een indruk in de verspreiding van de stenen onder de sliblaag. Als we dat vervolgens op kaart zetten, kunnen we wellicht een concentratie aan stenen vinden of mogelijk ook grotere stenen. Vervolgens kunnen we hier nader onderzoek op doen.

Een overzicht van lezingen door onze leden

Albert Buursma

- ‘Inpolderingen in het Dollardgebied en de Punt van Reide – voor *Watersportvereniging “De Eems”*, in Café-Restaurant Jachthaven, te Termunterzijl, 16 november 2018;
- ‘Inpolderingen in het Oldambt’ - voor *Gastvrij Landschap Oldambt*, Remise Bad Nieuweschans, 7 november 2018;
- ‘De (strategische) betekenis van de Punt van Reide’. Over schansen en schepen, soldaten en schrijvers, strijd en strategie, wonen en werken, economie en ecologie’, Lamddag Heerlijkheid Harssens, openluchtlesing op dijk bij Punt van Reide, 6 oktober 2018;
- ‘Engelsmanplaat (en de vissersramp van 1883 / Paesens-Moddergat)’ – voor *Stichting Maritieme Archeologie i.s.m. St. Verdrongen Geschiedenis* (tocht met M.S ‘Boschwad’ naar Engelsmanplaat) op Engelsmanplaat, 17 augustus 2018;
- ‘Wadden in beweging. Geschiedenis van de oostelijke Wadden’, *Broodje Cultuur*, Café ‘Rue de la Gare’, Emmen , 8 mei 2018;
- Sporen van menselijke aanwezigheid in het Waddengebied, deskundigheidsbevordering voor werelderfgoed-gidsen Waddenvereniging, Afsluitdijk Wadden Center, Kornwerderzand, 28 april 2018;
- ‘Kerstvloed 1717: de grootste natuur ramp in Nederland van de afgelopen vierhonderd jaar’, voor *Stichting Behoud Bibliotheek De Marne*, Bibliotheek Leens, Leens, 26 maart 2018;
- ‘Kerstvloed 1717: de grootste natuur ramp in Nederland van de afgelopen vierhonderd jaar’, uitleiding bij ‘Stadjersnacht’, ter afsluiting van de expositie over Kerstvloed in Noordelijk Scheepvaartmuseum, Groningen, aldaar, 8 maart 2018;
- ‘Kerstvloed 1717 n.a.v. symposium 10 december 2016’, tijdens afsluitend Kerstvloedsymposium, Groninger Archieven, Groningen, 20 januari 2018;

Axel Heinze

- ‘Die Geschichte der Kapitänshäuser in Westeraccumersiel’, Lions-Club Esens, 22 januari 2018;
- ‘Die Flurnamen der Gemeinde Moorweg’, Kirchenkreis Blomberg, 25 januari 2018;
- ‘Die Geschichte der Kapitänshäuser in Westeraccumersiel’, Museum Esens, 1 februari 2018;
- ‘Die Geschichte der Harlebucht’, Deutsches Sielhafenmuseum Carolinensie, 27 april 2018;
- ‘Pingo-Ruinen im Schulunterricht’, Geotoptagung Selb, 4 mei 2018;
- ‘Pilze in Ostfriesland’, Museum Esens, 6 september 2018.

Karel Essink

- ‘Het Eems-Dollard estuarium; Geschiedenis van het landschap & Stormvloeden’, Eems Hotel, Delfzijl - Excursie Rijkswaterstaat, Water Management Centrum Nederlandse Kust, 20 september 2018;
- ‘Strandgapers – Columbus – Vikingen’, Museum ‘Het Hoogeland’ te Warffum - Tweede Groninger Bodemvondstendag, 17 oktober 2018.

Koos de Vries

- Eindpresentatie project Wad'n Workshop in het Kerkje Den Andel, 11 februari 2018;
- Cursus Gastvrij Landschap Oldambt Geologische geschiedenis en opbouw van het landschap van het Oldambt: IVN Natuureducatie Westerwolde-Oldambt, 17 oktober 2018;
- 13 december 2018: Lezing Kustontwikkeling Noord Nederland Wad'n Workshop In het Noordelijk Archeologisch Depot in Nuis (met Yvonne Nijlunsing en Harm Jan Streurman), 13 december 2018;

Ineke Noordhoff

- 'Schaduwkust', Vrouwen van Nu, Winschoten, 8 februari 2018;
- 'Schaduwkust', Vrienden van Verhildersum, Leen, 15 maart 2018;
- 'Schaduwkust', Kunstcollectief 6kmperuur10meterdiep, Nieuwolda, 5 april 2018;
- 'Schaduwkust', Boomker Haren, 14 april 2018;
- 'Schaduwkust', Rotary Zuidlaren-Anloo, 22 mei 2018;
- 'Schaduwkust', Stad en Lande en Groninger Archieven, 14 november 2018;
- 'Schaduskust', Past Rotarians Paterswolde, 14 november 2018.

Publicaties in 2018 van onze leden

- Buursma A., 'Verhalen van de Eems-Dollardkust', *De Kaap. Nieuwsbrief van de Stichting Vrienden Rottumeroog en Rottumerplaat*, december 2018, 11.
- Buursma A., 'Rijke kwelders', *Westerkwartier* januari 2018;
- Buursma A., (redactie met Stieneke Ritzema; tevens verschenen in Duitse vertaling door Axel Heinze), 'Kerstvloed 1717. De grootste natuurramp van de afgelopen 400 jaar' – (redactie met Stieneke Ritzema) – Website Erfgoedpartners;
- Essink K., 'Visserij op zeemos in de Eems-Dollard leidt tot grensconflicten', www.verdronkengeschiedenis.nl;
- Essink K., 'Het laatste houten grafteken van Oosteinde', www.verdronkengeschiedenis.nl;
- Essink K., Oesterschelpen *Ostrea edulis* in 'køkkenmøddinger' uit de Steen- en IJzertijd. *Spirula* nr. 414: 12-14;
- Essink K. en A.P. Oost, 'Hielpen de Vikingen de strandgaper *Mya arenaria* naar Europa?' *Spirula* nr. 414: 15-17. Ook in: Ad HOC Newsletter Historie van de Oceanografie Club, issue15 (May 2018): 14-17;
- Essink K., 'Grenspalen in Drenthe – een nog weinig bekend cultuurhistorisch erfgoed', door K. Essink en H. Posthumus, Historische Vereniging "Ol Eel", Kontakt maart 2018: 24-29;
- Essink K., 'Oesters *Ostrea edulis* in het stroomgebied van de Rijn; waar kwamen ze vandaan?', *Spirula* nr. 415: 30-33;
- Essink K., 'Over de visserij op de Platte oester *Ostrea edulis* in de Lauwerszee en het aangrenzend oostelijk deel van de Waddenzee', *Spirula* nr. 416: 9-13;
- Essink K., 'Over het kweken van oesters *Ostrea edulis* Linnaeus, 1758 op Ameland (1717-1723)', *Spirula* nr. 417: 8-11. Ook verschenen in: Stichting 'De Ouwe Pôlle Ameland', Pôllepraat 32, nr. 87 (febr. 2019): 16-20;
- Heinze A., 'Die Warftenlandschaft Nordwerdum', in *Heimatkalendar für Harlingerland 2019* (Wittmund 2018);
- Heinze A., '40 Jahre Museumsverein Dornumersiel 1978-2018', mit Helga Wiechers, Dornumersiel 2018;

- Knol E., 'Kaap Willemsduin opnieuw geschoord', de Vuurboet najaar 2018;
- Knol E., en A. Nieuwhof, M. Bakker, G.J. de Langen, J.A.W. Nicolay, D. Postma, M. Schepers, T.W. Varwijk en P.C. Vos, 'Adapting to the sea: Human habitation in the coastal area of the northern Netherlands before medieval dike building' in Ocean and Coastal Management 173;
- Noordhoff I., 'Schaduwkust, Vier generaties hertekenen de rand van de Waddenzee', Atlas Contact, eerste, tweede en derde druk 2018;
- Daniel Zwick en Stefanie Klooß 'Das frühneuzeitliche Schiffswrack von Hörnum Odde, Sylt', verschenen in Skylis.

Financieel Jaaroverzicht 2018

Exploitatieoverzicht

	Baten		Lasten
Verhalen Eems-Dollard	7.000	Bankkosten	197
Vennootschapsbelasting	12	Website	87
		Verhalen Eems-Doll.	250
		Contributies	25
		Coördinatiegroep	75
	-----		-----
Totaal	7.012		634

Ontvangsten	7.012
Uitgaven	634

Verschil	6.378

Balans

	Saldo 01-01-2018	Saldo 31-12-2018	Toe-/Afname
Kas	0	0	0
Bank	6.637	13.011	6.375

Liquide Middelen	6.637	13.011	6.375
Te vorderen	0	5	5

Totaal			6.380

